

17. yy. Şairi Beyânî'nin Tasavvufi Sâkînâme'si**Fatih BAŞPINAR¹****Öz**

17. yy. klasik Türk edebiyatı şairlerinden Beyânî, hacimli bir divana sahiptir. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde bulunan müellif hatlı, gayrimürettep nüshaya istinaden doktora tezi olarak hazırladığımız *Divan*'ında Türkçe 9 kaside, 850 gazel ile Farsça 110 gazel ve 2 kıta yer almaktaydı. Ancak varlığından daha sonra haberdar olduğumuz ve Medine'de Şeyhülislam Arif Hikmet Kütüphanesine 811/245 numara ve *Külliyâtü Beyânî* adıyla kayıtlı yazmaya göre ise şiirlerinin sayısı çok daha fazladır. Yine müellif hatlı ve fakat mürettep olan bu nüshada Türkçe 8 kaside, 1030 gazel, 140 (137'si beyit, 3'ü kıta) muamma, 1 sâkînâme (mesnevi), 2 pendnâme (mesnevi), 24 matla, 50 tarih (1'i Arapça gazel, 49'u kıta) yer almaktadır. Farsça şiirler ise 2 kaside, 164 gazel, 13 kıta, 1 müfreden müteşekkildir. Ayrıca bir de Arapça gazel bulunmaktadır. *Beyânî Külliyâtı* içinde yer alan *Sâkînâme*, 300 beyitlik tasavvufi bir mesnevidir. Klasik mesnevi tertibine uygun olarak tevhid, na't, mucizât, varlığın yaratılışı, mirâç, sahabe övgüsü, Hz. Peygamber'in şeriatı kısımlarından oluşan 120 beyitlik bir giriş bölümüne sahiptir. Asıl konu bölümüne şair elest bezminin şarabıyla sarhoş olan rindi meyhane yoluna çağırarak başlar. Bundan sonra alt başlıklar hâlinde meyhanenin yolu, meyhanenin kendisi, kandili, kapısı, meclisi, bâdesi, kadehi anlatılır. Ardından hakiki şarabın vasıfları sıralanır. Bundan sonra ise hakiki şarap bezminin sâkisine sıra gelir. Bu kısmın sonunda sâkîden istimdat ve iltimas mahiyetinde yazılmış sâkiye hitap eden iki kısım gelmektedir. Eserin sonlarına gelirken şair kendi mahlasını zikrederek sâkiye varmasını ve hakiki şaraptan hissedar olmasını kendi kendine tavsiye eder. Sonrasında günah yolunun yolcusuna da bu bâdeden içip dalaletten kurtulmasını öğütler. Sade bir hâtime sayabileceğimiz son bölümü ise Beyânî münacat olarak kaleme almıştır. Burada eserin yazılışıyla ilgili herhangi bir yer yahut tarih bilgisine rastlamıyoruz. Beyânî'nin *Sâkînâme*'sinde kavramlar kısaca meyhane=varlık âlemi, bezm=bezm-i elest, bâde=aşk, sâkî=mürşid-i kâmil/Allah eşitliğinde karşımıza çıkmaktadır diyebiliriz. Ayrıca eserin sonundaki münacatta şair, günah kadehi içindeki bâdeden ayrılmayı ve elest şarabı ile neşeye ermeyi dileyerek eserde bahsolunan şarabın elest şarabı olduğunu bir kez daha vurgulamaktadır. Bütün bu özellikleri ile Beyânî'nin *Sâkînâme*'si tasavvufi sâkînâmeler arasında zikredilmelidir. Ayrıca şairin meyhane, bezm, şarap, sâkî gibi kavramları hangi anlamlarda kullandığından hareketle *Divan*'ında yer alan öteki şiirlerde de aynı manaları öncelikle kastettiğini söyleyebiliriz.

Anahtar kelimeler: Beyânî, klasik Türk şiiri, mesnevi, sâkînâme.

Mystical *Saqinama* of 17th Century Poet Beyânî**Abstract**

Beyani, who is a poet of classical Turkish literature in 17th century, has a great divan. Referring to manuscript with his own handwriting which is recorded in Istanbul University Rare Books Library and which we prepared a PhD thesis on it, divan contains 9 qasidahs, 850 ghazals in Turkish, and 110 ghazals, 2 qit'ahs in Persian. But with regard to another copy of manuscript with Beyani's own handwriting, which is recorded in Shaikh al-Islam Arif Hikmet Library in Madinah with the name of

¹ Doç. Dr., Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, fbaspınar@gmail.com [Makale kayıt tarihi: 19.7.2018-kabul tarihi: 15.8.2018]

Külliyâtü Beyânî and the number 811/245, he has much more poems. This copy contains 8 qasidahs, 1030 ghazals, 140 (137 of them are couplets and 3 of them are qit'ahs) enigmas, 1 saqinamah (mathawi), 2 pendnamahs (mathnawi), 24 couplets, 50 date poems (1 of them is ghazal in Arabic and 49 of them are qit'as). Also there are 2 qasidahs, 164 ghazals, 13 qit'as, 1 couplet in Persian and 1 ghazal in Arabic. *Saqinamah* which is in *Corpus of Beyani* (*Külliyâtü Beyânî*), is a mystical *mathnawi* of 300 couplets. It has an introduction which contains the parts of *tawheed*, praise of Prophet, creation of existence, ascension of Prophet, praise of companions of Prophet, sharia of Prophet. This introduction is formed in 120 couplets. Beyani enters the main subject section by calling *rind*, who has drunk with the wine of *bazm-i alast*, to the road of winehouse. Then he tells the road of winehouse, winehouse, candle, door, convocation, wine and goblet of winehouse. Afterward Beyani mentions true wine and saqi of convocation of true wine. At the end of this part he writes two *Call for Saqi* sections asking for help from saqi. As he comes to the end of his *Saqinamah*, Beyani remarks his penname and advises himself to go to saqi and to drink true wine. He also advises the passenger of road of sins to drink this wine and to escape from aberration. Beyani wrote *Hatimah* section by begging to Allah as *munacat*. In this section we can not find any information about when or where he wrote *Saqinamah*. In *Saqinamah* of Beyani, *winehouse*, *convocation*, *wine*, *saqi* correspond to the realm of existence, *bazm-i alast*, love and perfect guide/Allah sequentially. Besides in *munacat* section at the end of *Saqinamah*, Beyani remarks that the wine in his *Saqinamah* is wine of *alast* as he wants to sober up from wine in goblet of sins and to rejoice with the wine of *alast*. With all these specifications *Saqinamah* of Beyani should be mentioned in mystical saqinamahs. Moreover, we can say that in the other poems in the *Divan*, the same manners are primarily mentioned in terms of the meaning of poetry such as winehouse, convocation, wine and saqi.

Key words: Beyani, classical Turkish poetry, mathnawi, saqinamah.

Beyânî

Asıl adı Ahmed olan Beyânî, bugün Afyon iline bağlı bir ilçe, o devirde ise Germiyan vilayetine bağlı bir kasaba olan Şuhut'ta doğmuştur (Özcan 1989: 312). Babası da burada doğan şairin doğum yılını gösterecek bir bilgiye ise rastlanmaz. Ancak kaynaklarda müderrislik yaptığı tarihlerle ilgili verilenlere ve bu hususta aldığı eğitimin ortalama süresine bakacak olursak 1600'lerin ilk on yılı içinde doğduğunu söylememiz mümkündür. Ancak bunun da netice itibarıyla bir tahmin olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

Babası Abdurrahman adlı bir kadıdır (Özcan 1989: 312). Burnunun iriliği dolayısıyla Enfi lakabıyla anılmıştır (Yılmaz 2001: 105; Tuman 2001: 136). Hayatı hakkında ulaşılabilen bilgiler, onun [Recep 1020/Eylül 1611]'de müderris olduğu ve değişik medreselerde müderrislik yaptıktan sonra Trablus-ı Şam kazasından mazul iken [Rebiülevvel 1036/Kasım-Aralık 1626]'da öldüğü şeklindedir.

Beyânî, [1075/1664 veya 1665] tarihinde (Özcan 1989:313; İsmail Belîğ 1985: 35; Tuman 2001:136 İstanbul'da ölmüş ve Edirnekapısı dışında bir yere defnolunmuştur. Ortalama olarak altmış yaşını doldurmuş olan şairin ölüm sebebi hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi ya da ipucuna rastlanmamaktadır.

Kaynaklarda dindar bir kimse, selamet sahibi bahtiyar bir insan, derviş tabiatlı, itikadı sağlam, kanaatkar bir kişi olduğu zikredilmiştir. Bundan başka mütevazı bir edip olduğu da söylenmiştir.

Beyânî'nin hayır eserlerinin bulunduğu, bunlardan birinin Tevkîi Cafer Çelebi Mescidi'ni camiye çevirmek (Özcan 1989:313; Ayvansarayî vd. 2001: 67) olduğu kaynaklarda yazılıdır. Yani mescide bir minber koydurarak onu cami hâline getirtmiştir.

Güftî, şairden Enfi Ahmed Efendi olarak bahseder (Yılmaz 2001:105) Kaynaklarda babası da bu şekilde anılmaktadır. Burada enfi, büyük burunlu anlamına gelmektedir. Güftî ona ayırdığı bölümde pek çok beyitle bu durumu alaya alır.

Beyânî'nin Dîvân'ı

Kaynaklarda şairin divanını tertip ettiği yönündeki bilgi (İsmail Belîğ 1985: 35), mürettep bir divanın olduğunu göstermektedir. Bugün *Dîvân*'ının iki nüshasını biliyoruz. Her ikisi de müellif hatlı olan nüshalardan ilki üzerinde 2008 yılında tamamlanan bir doktora tezi hazırlamıştık (Başpınar, 2008). İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde bulunan müellif hatlı, gayrimürettep nüshada Türkçe 9 kaside, 850 gazel ile Farsça 110 gazel ve 2 kıta yer almaktaydı. Ancak varlığından daha sonra haberdar olduğumuz ve Medine'de Şeyhülislam Arif Hikmet Kütüphanesine 811/245 numara ve *Külliyâtü Beyânî* adıyla kayıtlı öteki nüshaya göre ise şiirlerinin sayısı çok daha fazladır. Yine müellif hatlı ve fakat mürettep olan bu nüshada Türkçe 8 kaside, 1030 gazel, 140 (137'si beyit, 3'ü kıta) muamma, 1 sâkinâme (mesnevi), 2 pendnâme (mesnevi), 24 matla, 50 tarih (1'i Arapça gazel, 49'u kıta) yer almaktadır. Farsça şiirler ise 2 kaside, 164 gazel, 13 kıta, 1 müfredden müteşekkildir. Ayrıca bir de Arapça gazel bulunmaktadır. İsmail Belîğ'in bahsettiği mürettep nüsha bu olmalıdır.

Kabaca bakacak olursak bu ikinci nüsha -öteki nazım şekillerinden sarfınazar- 180 Türkçe ve 54 Farsça daha fazla gazel içermektedir. Bu bakımdan ayrı bir çalışmayı da icap ettirmektedir. Külliyyat içinde yer alan şiirlerin bu manzarasına bakıldığında Beyânî'nin müstakil Türkçe ve Farsça *Dîvân*'larının bulunduğu da iddia etsek yanılmış olmayız.

Bu çalışmanın konusu da işte bu külliyyat içinde Türkçe şiirler arasında yer alan *Sâkinâme* üzerinedir. Bu eserin genel özelliklerine geçmeden önce birkaç cümle ile sakiname türünden bahsetmek uygun olacaktır.

Sakiname türü

Sakinameyi meydana getiren kelimelerden ilki saki, “su arayan, su veya şarabı başkasına sunan; su veren suya kandıran kişi, susuzluğu gideren, şarapçı, kadeh dolaştıran, şarap içenlere şarap veren, sultanların meclislerinde şarap dağıtan” anlamlarına gelmektedir. Saki kelimesinin bir de mecazi manası vardır: “Feyiz veren, feyze eriştiren, coşturan kişi yani şeyhtir. O remizleri açıklamak, hakikatleri beyan etmekle âriflerin gönüllerini Allah aşkıyla doldurur. Saki, mürşid-i kâmilidir. Yine müridin görünce Hak sarhoşu olduğu güzel yüzler, saki terimine karşılık kullanılır. Hak Teâlâ, saki sıfatlı olup kendisine âşık olanlara aşk ve muhabbet şarabı verir.” (Canım 1998: 9)

Sakiname ise “şairin sakiye hitap ettiği ve ölümü hatırlama, hatırlatma, dünya hayatının geçici olduğunu ifade, öğüt, nasihat, hikmet ve benzeri diğer mazmunları ihtiva eden mütekârib bahrinde mesnevi”dir. (Canım 1998: 10)

Sakinameler içkiyle yakından uzaktan ilgili birçok duygu, düşünce ve kavramı bazen tasavvufi, bazen dünyevi olarak bir bütün hâlinde ele alıp işlerler. Her iki şekilde de dünyanın faniliği, insanoğlunun sonu, bu dünya dertlerinden sarhoşluğa ve idraksizliğe sığınma, harap dünyadan harabat âlemine kaçış,

meyhaneye sığınıp küfür ve imandan kurtulma, benlikten kurtulma, gönül hanesinde inzivaya çekilme gibi düşünceler için elverişli bir sahadır.

Türk edebiyatındaki sakinameler içerisinde tasavvufi nitelik arz edenlerinden bazıları, Şeyhülislam Yahya (ö.1053/1644), Sabûhî Dede (ö.1057/1647), Şeyhülislam Bahâyî (ö.1064/1653), Şeyh Gâlib (ö.1213/1799) gibi şairlerin yazdıklarıdır.

Sakinameler müstakil mesnevi şeklinde yazılabilirler. Bununla birlikte terkiib-bend, tercî'-bend, kaside nazım şekilleriyle de karşımıza çıkarlar. Ayrıca mesnevilerin kimi yerlerinde sakiname başlığı altında yahut sakiye hitap şeklinde bölümlerde de rastlayabiliyoruz.

Mesnevi şeklinde yazılanlarda da gerek İran gerekse Türk edebiyatında genellikle mütekârib bahrinin fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül vezninin tercih edildiğini görüyoruz.

Beyânî'nin *Sâkînâme*'si

Beyânî'nin *Sâkînâme*'si 300 beyitlik bir mesnevidir. Aslında müstakil bir eser olarak da değerlendirebileceğimiz bir hacme sahiptir. Aruzun *fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül* kalıbıyla yazılmış eser klasik bir mesnevi olarak tertip edilmiştir.

Giriş [1-120. b.]

Giriş bölümünde yer alan başlıklar tevhid, naat, mucizât, miraciye, sahabe övgüsü gibi klasik mesnevi tertibini yansıtacak şekilde karşımıza çıkıyor. Toplamda 120 beyte yayılan giriş bölümünde yer alan başlıklar şöyledir:

1. Der-tevhîd-i Bârî *celâluhu* (1-44. b.)
2. Der-na't-i sultân-ı risâlet 'a. m. (45-59. b.)
3. Der-beyân-ı mu'cizât-ı hazret-i risâlet-penâh (60-64. b.)
4. Der-beyân-ı bûde-i ân şâh-ı rusûl bâ'is-i ibdâ'-i 'âlem (65-76. b.)
5. Der-beyân-ı mi'râc-ı ân hâtemü'l-mürselîn *sallallâhu 'aleyhi ve sellem* (77-91. b.)
6. Der-na't-ı ashâb-ı güzîn *ırdvânullâhi te'âlâ 'aleyhim ecma'in* (92-98. b.)
7. Der-beyân-ı şer'-i şerîf-i Muhammedî (99-120. b.)

Asıl Konu [121-291. b.]

1. Âgâz-ı *Sâkînâme* (121-132. b.)

Beyânî "Gel" çağrısıyla başladığı asıl konu bölümüne başlar ve elest bezminin şarabıyla sarhoş olan rindi, feyzin abıhayatını isteyen talibi, kaza ve kaderin hükmüne razı olmayı arayan kimseyi, aşk meclisinin kadrini bilen kişiyi, nurun feyzine mazhar olmayı arzu edenleri, hidayet yolunun yolcusunu, ve sair kimseleri bu talepleri için meyhane yoluna davet eder.

2. Der-sıfat-ı **reh**-i meyhâne (133-139. b.)

Şairin davet ettiği meyhanenin yolu şevkin sürme misali tozuna sahiptir ve oraya la'l gibi kıymetli taşlar döşenmiştir. Bu yol öyle dosdoğru bir yoldur ki orada âmâ olan dahi elinden tutan biri olmadan yürüyebilir. Bu yol meyhaneye çıkmaktadır. O hâlde meyhanenin vasıfları nelerdir? Beyânî'nin bir sonraki kısımda verdiği cevap şöyledir:

3. Der-sıfat-ı **mevhâne** (140-148. b.)

Şairin tasvir ettiği meyhanenin tavanı bütün felek, şemsesi ise güneştir. Bu meyhane, tavaf edenlerin Kabe'sidir. Şarabından içenler vuslata kavuşur. Bu meyhane Allah'ın çok eski bir beytidir. Burası Halil İbrahim Peygamber'in inşa ettiği ev gibidir. Cebrail buranın temizliğini yapmaktadır. Atlas feleği onun yer döşemesidir ve herkes buraya dâhil olamaz. Felek ve onun her katı meyhanedeki küplerdir. Yıldızlar ve gezegenler ise buranın kadehleridir. Şairin küplere dair verdiği bilgi ise Kur'ani bir kavramdır. Bu küpler sıbgatullah küpleridir ve içinde yer alan şarap ise fitratullahdır.

O humlar hum-ı sıbgatullâhdur
Meyi ol humuñ fitratullâhdur (148. b)

4. Der-sıfat-ı **kandîl**-i mevhâne (149-155. b.)

Meyhaneyi aydınlatan kandil, altın kadehin ta kendidir. Kadehin içinde ise ferah yağı bulunmaktadır. Bu kandil bütün cihanı aydınlatmakta, bütün zamanlar onunla münevver olmaktadır. Bütün varlığın gözünün nuru bu kandildir. Tecelli nuruna layık olmuş ve bundan dolayı gül gibi terlemiştir. Burada mirac hadisesine işaret ediyor gibidir. Ol şeklindeki yaratma emrinin sebebi odur.

Odur bâ'is-i emr-i tekvîn-i kün
Mükevven anuñla sarây-ı kühen

Bu son bilgi ile sirâc-ı münîr (Ahzâb 46) olan Hazreti Peygamber'dan bahsedildiğini anlamış oluyoruz.

5. Der-sıfat-ı **der**-i mevhâne (156-166. b.)

Meyhanenin yolundan ilerlenmiş, kapısındaki kandilden sonra ise kapıya sıra gelmiştir. Bu kapı, sema sathından yapılmış, hidayetin gümüş yıldızları ile çivilenmiş bir kapıdır. Buradaki yıldızlar ifadesiyle de her biri birer yıldız olan Peygamber ahabına işaret edildiği kanatindeyiz. Büyük küçük herkesin kul olduğu bir kapıdır burası. Günahkârların tevbe kapısıdır. İster sultan olsun isterse kul, herkes bu kapıdan feyiz alır. Şair son olarak bu kapının aşk meyhanesinin kapısı olduğunu belirtir.

O der bâb-ı mey-hâne-i 'aşkdur
Perestârı peymâne-i 'aşkdur (166. b.)

6. Der-sıfat-ı **bezm**-i mevhâne (167-171 b.)

Meyhanedeki bezmi anlatmaya başlayan şair, orayı yaz kış taze kalan bir gül bahçesinde kurulmuş meclis olarak niteler. Buradaki bezm/meclis çok açık bir şekilde şair tarafından bezm-i ezel olarak ortaya konur.

O mey-hânenüñ bezmi bezm-i ezel
Ki yokdur meyinde humâr u kesel (169. b.)

Bu beyitle beraber bezmin şarabı da tarif edilmeye başlanmıştır. Bu şarapta başağrısı ve yorgunluk yoktur. Tertemiz ve çok eski bir şaraptır.

7. Der-sıfat-ı **bâde**-i meyhâne (172-177 b.)

Şarabı anlatmaya başlayan şair onun, bütün gökyüzünü süslediğini, yıldızların onunla parladığını belirtiyor. Feleğin dönüşü onunladır. Hatta kainatın varlık âlemine gelişi onunladır:

O meyden zuhûr eyledi kâyinât
Nüh âbâ ile hem çehâr ümmehât (176. b)

Arşın devre-dişi, göğün kaim oluşu ve yerin sabitliği hep onunladır.

Bütün bu özelliklere sahip olan badenin/ şarabın mecazi şarap olmadığı, bunun yerine varlığın içinde yer alan bir öz olduğu, belki bunun adının da aşk olduğunu belirtmeliyiz. Peki bu şarabın/ aşkın sunulduğu kadeh nedir?

8. Der-sıfat-ı **câm**-ı bâde (178-183. b.)

Kadehe gelince şair, onun bütün şerhlerin ruhu olan bir metin olduğunu belirtiyor. O lâ ve illâ kelimeleriyle karşımıza çıkan, yani Allah'ın Ehad/ bir olduğunu ifade eden kelime-i tevhid ya da kısaca tevhiddir diyebiliriz:

Kıyâs étmeñüz sâgar-ı lâdur ol
Delil-i Ehad câm-ı illâdur ol (179. b)

Bu kadeh sayesinde melekler uçmakta, âlem halkı onun sayesinde gezmektedir. Rüzgârın hareketi, gece ve gündüzün devri hep onun sayesinde. Bahar mevsiminin etrafa saçtığı lütuflar ve sonrasında ortaya çıkan türlü nakış ve resimler hep onunlardır.

9. Der-beyân-ı hâsiyyet-i **şarâb-ı hakîkî** (184-224. b.)

Şair bu noktadan sonra şarap konusuna bir kez daha döner. Bu sefer onu şarâb-ı hakîkî olarak niteler ve karşımıza çıkarır. Bu şarabın nitelikleri ise kısaca şunlardır:

İnsanı cezbeye düşürür, tövbeye naz ettirir. Akli harap eder. Tatlı ve tuzlu suyun bir arada bulunması gibi varlığın unsurları onunla birbiriyle uyur. Ölümlere can veren, hissizlere zevk bahşeden odur. Gönül yarasını yıkar. Kör o şaraptan içerse görmeye başlar. Onun toprağına yüz süren perde ötesinde olanları görür. Yer, o şarabın tortusuyla canını beslese anında harekete geçer. Hasta o şarabı içince şifa bulur. Gönül hastalığına şifa verir; kalbin devası, canın sevdiği odur. O şarabın tortusu kimya cevheridir ve fena makamına ermiş kişiler işini onunla görürler. O şarabın köpükleri hayat veren zülaldir.

Hakiki şarabın kadehi parlak bir yüze sahiptir ve bütün cihan ona bağlanmıştır. Bu şarabın küpü, cennet şarabının aktığı nehrin havuzudur. Bu havuzdan kadeh dağıtan ise dünyanın seçkin sultanı Hazreti Peygamber'dir. Bu şarap cennet üzümündendir, ez el bağındaki salkımlardandır. Bu bağın bahçıvanı ise şanı yüce Resul'dür. Kurulan meclislerde bu şarabın kadehi dolaşınca meclis gül bahçesine döner.

Şair bu kısmı böylesi meclislere katılan kimselerden olmayı ve bu meclisin sakisinden ricalarda bulunmayı tavsiye ederek bitiriyor.

10. Der-na ‘t-i **sâkî**-i bezm-i şarâb-ı hakîkî (225-233. b.)

Beyânî bu kısımda sakinin vasıflarını sayıyor. Bunlardan birkaçını şöyle zikredebiliriz:

Sakinin yüzü güneş misalidir. Bütün ufuklar onun cemaliyle nurlanmıştır. Cihanda olan her şey onun kuludur. Dolayısıyla saki ile kastedilenin burada Allah olduğunu görebiliyoruz. Böyle ay yüzlü bir güzel görülmüş değildir. Onun eşi bulunmaz, benzeri yoktur. O sakinin elinden kadeh çekenin sinesinde ferah güneşi doğar.

11. Der-hitâb-ı sâkî (234-241. b.)

Bundan sonra şair sakiye hitap ederek söz konusu badeden sunmasını talep etmektedir. Zira sakinin elinden kadeh içen kişi masiva gamını unuttur.

12. Diğer hitâb-ı sâkî ve iltimâs ez-ân (242-273. b.)

Sakiye öteki hitapta ise şarap ile cilalanan gönül aynasının tecelli ile parlayacağını zikretmektedir. Böylelikle kalp aydınlanacak, Allah'ın zatının nurunun tecelligahı, zat ve sıfatların nazargahı olacaktır. Bu şarap, kalpteki kirleri yıkayacak, cürüm ve günah çöpleri yanacaktır. Bu şarap, içeni aşk ülkesine sultan edecek, bu sultanın askerleri de sürur ve safa olacaktır.

Çekenler o câmı muvahhid olur
İkilik gider ‘ayn-ı Vâhid olur (255. b.)

Bu kadehten içenler vahdete ererler. Aradan ikilik gider ve kişi Vâhid olanın aynı olur. Bu mecliste ağır kadehi (rıtl-ı girâmı) çekenlerin terazisi ağır gelir. Hazreti Peygamber'in mağara arkadaşı Hazreti Ebûbekir'in dostluk ve yakınlık hâli, Hazreti Ömer'in adaleti, Hazreti Osman'ın hayâsı, Hazreti Ali'nin kemali, Hazreti Hasan ve Hüseyin'in sabrı, Hazreti Fâtıma'nın iffeti onda zuhur eder

13. Der-beyân-ı mahlas-ı nâzım-ı Sâkînâme (274-280. b.)

Bu kısımda şair mahlasını da zikrederek bezmin sakisine varmayı ve şarab-ı hakikiden neşe tahsil etmeyi kendine tavsiye etmektedir.

14. Der-hitâb-ı sâlik (281-291. b.)

Konunun son kısmında ise şair salike seslenerek dalaletten kurtularak bu badeden içmesini ona tavsiye etmektedir.

Burada muganni, mutrib (kanuni) ve neyzenden bezm kurmasını ve orada bulunanlarla beraber meclisin sonunda dua etmelerini ister

Harîfân-ı bezme selâm eyleñüz
Dürûd-ile feth-i kelâm eyleñüz

Hitâmında hem ‘arz-ı hâcât édüñ
Du‘âyile hâtm-i münâcât édüñ (290-291. b.)

Bitiş [292-300. b.]

Der-münâcât (292-300. b.)

9 beyitlik münacatta şair Allah'a hitap ile günah kadehindeki şarap ile sarhoş olduğunu, ömrünün arzu ve heveslerle geçip gitmesinden dolayı pişmanlık duyduğunu anlatıyor. Ayrıca günah meyhanesinden ayağının kesilip elest şarabı ile sarhoş olunan meyhaneyi nasip etmesini diliyor.

Bu mey-hânedен kесdür ayağumuz

O mey-hânedен yandur ocağumuz

Nasib étme câmn bu mey-hânenüñ

Meyin eyle rûzî o mey-hânenüñ

Bizi eyle bu bâdeden hûşyâr

Şarâb-ı elest-ile kıl neş'e-dâr (297-299. b.)

Duasının kabulü dileğiyle beraber Hazreti Peygamber'i de zikrederek eserini bitiriyor.

Sonuç

Beyânî'nin *Sâkînâme*'si tasavvufi unsurlar üzerine kurulmuş 300 beyitlik bir mesnevidir. Klasik mesnevi tertibine uygun olarak yazılmış eserde geçen kavramların karşılıklarını şöyle verebiliriz:

meyhane = aşk ile yaratılmış olan bütün varlık âlemi

kandil = Hz. Peygamber

bezm = bezm-i ezel

şarap = aşk

kadeh = kelime-i tevhid

saki = Allah

Nitekim tasavvuf sözlüklerinde de benzer manalara rastlıyoruz.

meyhane = lahuti âlem (Uludağ, 2001, 246)

bezm = bezm-i elest (Uludağ, 2001, 76)

şarap = coşkun aşk hâlleri. aşk, muhabbet, şevk ve vecd. (Uludağ, 2001, 323)

saki = Feyyâz-ı mutlak, bütün feyz ve sevginin kaynağı olan Allah (Uludağ, 2001, 246)

Sâkînâme'de geçen bu kelimelerin manalarını mesneviye göre ortaya çıkardıktan sonra Beyânî'nin öteki şiirlerinde de bu kavramların daha ziyade böyle anlaşılması gerektiğini söyleyebiliriz. Mesela pendname başlığını koyduğu bir şiirinde

Sâlik-i râh-ı hüdâ olmağa sa'y eyle yüri

Reh-i 'isyânda bu bâdiye-peymâ niçe bir

Gele inkâr-ı haşir eyleme ey münkir-i ba's

Bu dalâlet bu ferâmûşî-i ferdâ niçe bir

Ne bu gaflet ne bu kasvet ne bu nahvet bu sürûr

Gelmeye kalbüne aslâ gam-ı ‘ukbâ niçe bir

diyen şairin zaten bu kavramları bu manada kullanması da gayet tabiidir.

Kaynaklar

Ayvansarayî Hüseyin Efendi, Ali Sâtrî Efendi, Süleyman Besim Efendi (2001). *Hadîkatü'l-Cevâmi'*. Haz. Ahmet Nezih Galitekin. İstanbul: İşaret.

Başpınar, F. (2008). 17. yy. Şairlerinden Beyânî'nin *Dîvân'ı*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul.

Canım, R. (1998). *Türk Edebiyatında Sâkinâmeler ve İşretnâme*. Ankara. Akçağ.

İsmâîl Belîğ (1985). *Nuhbetü'l-Âsâr li-Zeyli Zübdetü'l-Eş'âr*. Haz. Abdülkerim Abdulkadiroğlu. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Özcan, A. (haz.) (1989). *Şekâiku'n-Nu'maniye ve Zeyilleri*. 3. C: Şeyhî Mehmed Efendi Vekayü'l-Fudalâ I. İstanbul: Çağrı.

Tuman, M. N. (2001). *Tuhfe-i Nâ'ilî Divân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*. 1. C. Haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatcı. Ankara: Bizim Büro.

Yılmaz, K. (2001). *Güftü ve Teşrifâtü'ş-Şu 'arâ'sı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.